

Національна
академія наук України

Інститут
української археології та джерелознавства
імені М.С.Грушевського

МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ
MYKHAILO HRUSHEVSKY DIGITAL ARCHIVES

Видавництво "Світ"

<http://svit.gov.ua/>

Михайло ГРУШЕВСЬКИЙ

ТВОРИ у 50 томах

Видавнича рада:

Борис ПАТОН — голова
Любомир ВІНАР • Іван ДРАЧ • Аркадій ЖУКОВСЬКИЙ
Іван КУРАС • Володимир ЛИТВИН • Олексій ОНИЩЕНКО
Омельян ПРІЦАК • Френк СИСИН • Ярослав ЯЦКІВ

Головна редакційна колегія:

Павло СОХАНЬ — головний редактор
Ярослав ДАШКЕВИЧ — заст. головного редактора
Ігор ГИРИЧ — відповідальний секретар
Геннадій БОРЯК • Віктор БРЕХУНЕНКО • Іван БУТИЧ
Сергій БЛОКІНЬ • Василь ДАНИЛЕНКО • Микола ЖУЛИНСЬКИЙ
Олександр КУЧЕРУК • Олександр МАВРІН • Ігор МЕЛЬНИК
Надія МИРОНЕЦЬ • Юрій МИЦИК • Всеволод НАУЛКО
Руслан ПИРИГ • Валерій СМОЛІЙ • Ольга ТОДІЙЧУК
Василь УЛЬЯНОВСЬКИЙ • Ярослав ФЕДУРУК

Михайло ГРУШЕВСЬКИЙ

Том 6

Серія
ІСТОРИЧНІ СТУДІЇ ТА РОЗВІДКИ
(1895–1900)

МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ
MYKHAILO HRUSHEVSKY DIGITAL ARCHIVES

ЛЬВІВ
ВИДАВНИЦТВО
«СВІТ»
2004

ББК 63.3 (4 УКР)
Г91

*Видано за підтримки Президента України
на замовлення Державного комітету
телебачення і радіомовлення України
за Програмою випуску
соціально значущих видань*

*Затверджено Вченою радою
Інституту української археографії та джерелознавства
імені М.С.Грушевського НАН України*

Упорядник Мирон КАПРАЛЬ
Передмови — Я.ДАШКЕВИЧ, М.КАПРАЛЬ

Автори коментарів: М.Бандрівський, С.Білокінь, В.Брехуненко,
М.Капраль, Я.Книш, П.Кулаковський, О.Мельник,
Я.Мельник, Ю.Мицик, О.Моця, С.Панькова,
О.Русина, А.Тимошенко

Видавництво "Світ"

<http://svit.gov.ua/>

ISBN 966-603-223-6
ISBN 966-603-367-4 (т. 6)

- © Інститут української археографії та джерелознавства імені М.С.Грушевського НАН України, 2004
- © Видавництво «Світ», дизайн та художнє оформлення, 2004
- © Передмови Я.Дашкевич, М.Капраль, 2004
- © Коментарі, автори, 2004

РОЗДІЛ I

АРХЕОГРАФІЧНІ
ПУБЛІКАЦІЇ, ПЕРЕДМОВИ

【ПЕРЕДМОВА ДО т. XIX "РУСЬКОЇ ІСТОРИЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ"】

Великий народний рух на Україні, що набрав був найбільшої сили і загального характеру в середині XVII в. під проводом Хмельницького, починає слабшати і зникає з кінцем XVII та початком XVIII в.: козаччина на правім боці Дніпра знесена з останньою четвертиною XVII в. і проби її відновити мали дуже короткий успіх; в XVIII в. вертається сюди польсько-шляхетський суспільний устрій, який був перед Хмельниччиною; на лівім боці козаччина вправді заціліла, але вона стала упривілейованою суспільною верствою, а козача старшина, прийнявши в свої ряди останки шляхти, перейнялася шляхетським суспільним світоглядом і протягом XVIII в. поволі заводить "посполитий" люд в ті ж суспільно-економічні форми і відносини, які були вироблені в Польській Короні і розбиті тим великим народним рухом. Таким чином, суспільна революція XVII в. в кінці звелася мовніащо, і українсько-руський нарід в XVIII в. побачив себе знову серед тих самих обставин, против яких він повставав в XVII в., проливши стільки крові своєї й чужої та положивши стільки жертв для їх знищення.

Але глибоко зворушена народна маса не могла так відразу скапітулювати. Тож протягом цілого віку бачимо ми більш або менш сильні, відповідно обставинам, рухи в різних місцях України. Найсильніші були вони на правім боці Дніпра, що наново почав колонізуватись в XVIII в. і залюдняється втікачами з різних околиць, а нездалий адміністративний устрій краю, близька російська границя, — а ще більше — сусідня Січ давали можливість для рухів на ширшу міру. Наслідком того розвинулася тут т. зв. Гайдамаччина, що кілька разів прибирає характер ширшого народного повстання, особливо в 1734, 1750 і 1768 рр.* і востаннє лише за поміччю російського війська була придушена. В дальших, на захід, українсько-руських землях не було обставин для такого ширшого руху і тут стрічаємося з дрібнішими фактами, в виді різних куп, що "багатого розбивали, а убогого наділяли", кажучи словами пісні, і в поглядах народу являлися месниками народної кривди, як полудневі ускоки або гайдуки; сі явища й тут, часом, прибирали більші розміри (подільські левенці, галицькі опришки). На лівім боці, завдяки сильнішій адміністративній організації, острій ексекутиві, за спиною котрої стояла завсігди солдатська "команда", не могли найти місця, незважаючи на сильні народні антипатії до своїх "домашніх ляхів", "великих панів", не тільки такі ширші рухи, як Гайдамаччина, а й навіть більші "купи", і народна ненависть виривалася наверх лише принагідно або в поодиноких "бунтах" і "безпорядках", що зараз же задавлювалися.

За браком в історичній літературі студії, яка б оглянула разом всі ці прояви народного протесту, ми зібрали до купи кілька спеціальних розвідок, що дають погляд на різні сторони й моменти сих народних рухів; се буде служити продовженням серії монографій про козаччину XVII—XVIII в., поданих в IX—XVIII томах “[Руської] історичної бібліотеки”. Для Гайдамаччини маємо гарну монографію проф. Антоновича*, що уривається, одначе, перед головним її актом — Коліївщиною; з останньої дав той же автор тільки біографію головного героя — Ів[ана] Гонти*, і ми подали її тут як додаток до його монографії про Гайдамаччину. В сучасній історичній літературі найбільший запас фактів про Коліївщину дає монографія Я.Шульгіна і, не вважаючи на її хиби, може служити ще найліпше до познайомлення з справою, тож ми подамо її в дальшій томі* “[Руської] історичної бібліотеки”: в сей вона не могла увійти через свою величину. Натомість подаємо статтю д. Єфименкової*, що вводить нас в суспільні обставини Лівобічної України XVIII в. і знайомить з мотивами тутешнього народного протесту; в кінці статті додані доповнення, подані пізніше як самим автором, так і сторонніми особами.

Переклади всіх сих статей, по прийнятому тепер редакцією плану, подані повні, з усіма нотками.

вчені та суспільні діячі В. Антонович, П. Чубинський, М. Драгоманов та ін.; детальніше див.: *Дорошенко Д. І.* Огляд української історіографії. — К., 1996. — С. 136–140.

... *новозаснований українсько-руський "вісник літератури, історії й фольклору" — "Житє і Слово" д-ра Ів. Франка* — часопис "Житє і Слово" виходив щодвамісяці упродовж 1894–1897 рр. під редакцією І. Франка. На сторінках часопису публікувалися белетристичні твори, літературна критика, матеріали з історії, етнографії та фольклору (*Баб'як П.* "Житє і Слово": систематичний покажчик змісту. — Львів, 1968).

... *тимчасову редакцію прийняв на себе нижчепідписаний* — М. Грушевський був редактором двох перших томів "Етнографічного збірника" у 1895–1896 рр.; В. Гнатюк пізніше писав, що перший том "Етнографічного збірника" фактично зредагував І. Франко, а другий — він та І. Франко: *Гнатюк В.* Наукове Товариство ім. Шевченка у Львові // Літературно-науковий вістник. — Львів, 1925. — Т. 86. — Кн. 3. — С. 176.

М.К.

Передмова [до т. II "Етнографічного збірника"]

Публікується за виданням: *Грушевський М.* Передмова // Етнографічний збірник / Під ред. М. Грушевського. — Львів, 1896. — Т. II. — С. III.

У томі вміщено: Лірники: лірницькі пісні, молитви, слова, звістки і т. ін. про лірників повіту Бучацького. Зібрав у вересні 1895 р. Володимир Гнатюк (с. 1–73); Замітки етнографічні з Угорської Руси, написав Юрій Жаткович (с. 1–38); Чорноморські народні казки й анекдоти, зібрав Митрофан Дикарів (с. 1–50). Подано покажчики предметів і мотивів, ужитих в казках і анекдотах. У томі також вказано на коректорські помилки попереднього т. I.

с. 345 ... *д. Володимиром Гнатюком* — Володимир Гнатюк (1871–1926) — визначний український етнограф; з 1901 р. — секретар, а з 1916 р. — голова Етнографічної комісії НТШ; з 1900 р. редактор усіх видань Комісії, в т. ч. "Етнографічного збірника" (ширше про нього: *Яценко М. Т.* Володимир Гнатюк: життя і фольклористична діяльність. — К., 1964; Володимир Гнатюк: бібліографія друкованих праць. — Едмонтон, 1987; Роль Володимира Гнатюка у розвитку української національної культури: Зб. пр. — Тернопіль, 1991).

... *в збірниках Вересая, Головацького, в "Богогласнику" і ін.* — йдеться про видання: Кобзар Остап Вересай, его музыка и исполняемые им народные песни. — К., 1784 (= Записки Юго-западного отдела имп. Русского географического общества, т. 1 (1873)); *Головацький Я.* Народные песни Галицкой и Угорской Руси. — М., 1878. — Ч. 1–3. Про "Богогласник" див. коментар до статті "Співаник з початку XVIII в."

... *збірки Боржковського, Николайчика, Студинського...* — див. публікації: Боржковский В. Лирники // Киевская старина. — К., 1889. — № 9. — С. 653–708; *Николайчик Ф.* Отголосок лирницкого языка (к статье Валериана Боржковского "Лирники" // Киевская старина. — К., 1890. — № 4. — С. 121–130; *Студинський К.* Лирники. Студія. — Львів, 1894 (відбитка з часопису "Зоря" за 1894 р.)

... *о. Юрієм Жатковичем* — Юрій Жаткович (1855–1920) — історик та етнограф Закарпатської України; написав угорською мовою "Короткий нарис історії української літератури" (1900); основна робота під назвою "Етнографічна історія угорорусів" залишилася неопублікованою, з якої помістив тільки фрагмент в "Етнографічному збірнику", т. 2 (Львів, 1896).

М.К.

[Передмова до т. XIX "Руської історичної бібліотеки"]

Подаємо за публікацією: *Грушевський М.* [Передмова] // Руська історична бібліотека. — Львів, 1897. — Т. XIX. — С. I–III.

У томі опубліковано: *Антонович В.* Розвідка про Гайдамачину (С. 1–96); *Антонович В.* Уманський сотник Іван Гонта (1768) (С. 97–123); *Єфименко О.* Турбаївська катастрофа (С. 125–158); *Целевич Ю.* Про Олексу Довбошука та його попередників і наступників (С. 159–187); *Целевич Ю.* Ще дещо про Олексу Довбошука та його наступників (С. 187–200); *Целевич Ю.* Дальші історичні вісті про опришків (ватаги: Олекса Довбо-

щук і Василь Баюрак) (С. 200–244); *Целевич Ю.* Остатні історичні вісті про опришків XVIII ст.: а) Іван Бойчук, другий наступник Олексі Довбоцука; б) Ще деякі перекази й легенди про Олексу Довбоцука (С. 244–295).

Згідно із задумом упорядників серії “Руська історична бібліотека” (далі — РІБ), до яких належав і М.С. Грушевський, який згодом став відігравати тут провідну роль, у IX–XX томах мали бути вміщені праці про національно-визвольний рух українського народу XVII–XVIII ст. Якраз XIX–XX тт. були присвячені гайдамацькому руху. І тут М.Грушевський як упорядник зіштовхнувся з певними труднощами. Якщо історія повстань кінця XVI — першої половини XVII ст., історія Національно-визвольної війни 1648–1658 рр. завжди перебували в центрі уваги української історіографії, то гайдамацький рух в силу його менших масштабів, сповнений не так перемог, як поразок був призабутим і є, на жаль, таким і по сьогодні. Якщо не брати до уваги окремих статей, можна вказати лише на кілька солідних праць: *Лола О.П.* Гайдамацький рух на Україні 20–60-ті рр. XVIII ст. — К., 1965; *Храбан Г.Ю.* Сплах гніву народного. Антифеодалне народно-визвольне повстання на Правобережній Україні у 1768–1769 рр. — К., 1989; *Serczyk W.A.* *Koliszczyzna*. — Kraków, 1968; *Serczyk W.A.* *Hajdamacy*. — Kraków, 1972; *Мірчук П.* Коліївщина. Гайдамацьке повстання 1768 р. — Нью-Йорк, 1973. Досі історія гайдамацького руху рясніє “білими плямами” і прикро, що навіть у наші дні ніхто спеціально не займається даною проблематикою. Слова Грушевського з передмови до XX тому РІБ про те, що навіть про Коліївщину “нема монографії, котра б вповні вичерпувала предмет”, не втратили, на жаль, своєї актуальності й нині. Варто зазначити, що позитивна оцінка гайдамацького руху, дана ще Володимиром Антоновичем та Павлом Ястребовим, в основному поділяється й сучасною українською історіографією.

Матеріали, які подавалися у XIX–XX томах РІБ, Грушевський попередив невеликими за обсягом, але дуже важливими передмовами. У них у формі своєрідних тез історик виклав свій погляд на гайдамацький рух і висловив солідарність зі своїми попередниками, які зробили великий внесок у розвиток української національної історіографії і навіть були його вчителями (В.Б.Антонович). Цілком логічно Грушевський вбачає у гайдамацькому русі продовження національно-визвольного руху українського народу, насамперед Національно-визвольної війни 1648–1658 рр. і часів Руїни, влучно вказує на історичні паралелі та аналогії цьому явищу і в Україні (карпатські опришки, подільські левенці) і за її межами (гайдуки та ускоки на Балканах, які вели боротьбу проти турецьких загарбників). Тут же Грушевський виступає і як знавець предмета, і як глибокий рецензент. Він вказав, наприклад, на недоліки праці Я.Шульгіна, зокрема на те, що той недостатньо використав “досить багату мемуарну літературу”, яка походить з кіл польської шляхти; ще деякі вади. Водночас автор підкреслив заслугу Я.Шульгіна, котрий вперше використав Кодненську (Коденську) книгу — матеріали допитів полонених гайдамаків — “колів”, створені польською військово-судовою комісією у містечку Кодня (нині село неподалік від Житомира, південніше цього міста, на шляху з Житомира до Бердичева), де й було місце страти гайдамаків. Грушевський взяв тут під захист Я. Шульгіна, боронячи його від незаслужених і гострих звинувачень польського шовіністичного історика Тадеуша Корзона, вміщених на сторінках краківського журналу “Кwartalnik historyczny” (“Kwartalnik Historyczny”). Корзон, займаючись військовою історією Речі Посполитої XVI–XVIII ст., історію польсько-українських війн та збройних конфліктів розглядав з відверто реакційних позицій, так само, як і його попередник Кароль Шайноха та його сучасник Францішек Равіта-Гавронський. При цьому Корзон виступав з гострими нападами на чільних представників української історіографії в особах В.Антоновича, М.Костомарова, П.Куліша та ін. і їм доводилося давати відсіч опоненту. Грушевський навіть розлогу цитує з відповіді редакції “Киевской старины” (її склав В.Антонович) і підкреслив, що “сі слова можна прикласти взагалі для оцінки народних рухів на Україні-Русі XVI–XVIII в., в межах Польської й Російської держав”.

с. 347 ... особливо в 1734, 1750 і 1768 рр. — йдеться про найвищі вияви гайдамацького руху, які увійшли до історії як повстання під керівництвом Верлана (1734 р.), Коліївщина (1768 р.).

с. 348 ... *гарну монографію проф. Антоновича* — йдеться про працю В.Б.Антоновича "Исследование о гайдамачестве", яка вперше була опублікована як передмова до видання актів про гайдамаків за 1700—1768 рр. (Архив Юго-Западной России. — К., 1876. — Ч. III. — Т. 3. — С. 1—128). У 1897 р. монографія була перекладена українською мовою і вийшла у XIX томі "Руської історичної бібліотеки" у Львові (с. 1—96). У наш час вона знову була перевидана російською в збірнику праць В.Б.Антоновича (*Антонович В.Б. Моя сповідь. Вибрані історичні та публіцистичні твори.* — К., 1995. — С. 372—456).

... *біографію... Івана Гонти* — Іван Гонта (бл. 1721—1768) — один із керівників Коліївщини. Біографічна розвідка про нього В.Б.Антоновича вперше була видрукувана на сторінках часопису "Киевская старина" (*Антонович В.Б. Уманский сотник Иван Гонта // Киевская старина.* — К., 1882. — Кн. 11. — С. 250—276). У перекладі українською її було вміщено на сторінках "Руської історичної бібліотеки" (т. XIX), виданого у Львові у 1897 р. У наш час дана стаття була перевидана російською у вищезгаданому збірнику: (*Антонович В.Б. Моя сповідь. Вибрані історичні та публіцистичні твори.* — К., 1995. — С. 197—218).

... *монографія Я.Шульгіна...подаємо її в дальшій томі* — Яків Шульгін (1851—1911) — відомий український історик, педагог, суспільно-політичний діяч. Одним із його найзначніших творів є праця: *Шульгин Я. Очерк Колиивщины по неизданным и изданным документам 1768 и ближайших годов* // Киевская старина. — К., 1890. — Кн. 2—7. Вона вийшла також і окремим відбитком у Києві у 1890 р., а в скороченому вигляді перевидана в українському перекладі у "Руській історичній бібліотеці" (т. XX).

... *добродійки Єфименкової* — йдеться про Олександрю Єфименко (1848—1918) — відомого українського історика, автора багатьох праць з соціально-політичної історії України XVII—XVIII ст.

Ю.М.

[Передмова до т. XX "Руської історичної бібліотеки"]

Подаємо за першою публікацією: *Грушевський М. [Передмова] // Руська історична бібліотека.* — Львів, 1898. — Т. XX: *Шульгін Я.* Начерк Коліївщини. — С. I—IV.

с. 349 ... *розвідка проф. Антоновича про Гонту* — див. вище наші примітки до передмови М.С.Грушевського до т. XIX "Руської історичної бібліотеки".

с. 350 ... *одним з видатніших репрезентантів "київської школи"*... — йдеться про згаданого вище В.Б.Антоновича. Саме він був автором відповіді Т.Корзону, даної від імені редакції "Киевской старины": От редакции (Несколько слов г.Корзону) // Киевская старина. — К., 1893. — Кн. 1. — С. 161—166.

с. 351 ... *М.Вороному* — Микола Вороний (1871—1937) — видатний український поет, критик і перекладач. Наприкінці XIX ст. жив у Галичині і співпрацював з М.Грушевським.

... *П.Рондяком* — наглядяч маєтку М.Грушевського у с.Криворівня, виконував також різні доручення М.Грушевського, пов'язані з видавничими справами.

... *М.Павлик* — Михайло Павлик (1853—1915), український громадсько-політичний діяч і письменник, у 1895—1905 рр. був першим бібліотекарем Наукового товариства ім.Шевченка у Львові.

Ю.М.

Передне слово [до т. XXXI—XXXII "Записок НТШ"]

Публікується за виданням: [*Грушевський М.*] Передне слово // ЗНТШ. — Львів, 1899. — Т. XXXI—XXXII. — С. 27—30. Переклад німецькою мовою див.: [*Grushevskij M.*] Vorwort // ЗНТШ. — Львів, 1899. — Т. XXXI—XXXII. — С. 7—10.

Про справу участі галицьких українців у XI Археологічному з'їзді у Києві М.Грушевський детально писав у своїй пізнішій "Автобіографії": "Так коли в 1899 році мав відбутися в Києві археологічний з'їзд з участю також галицьких учених, я видвигнув і поставив ребром питання про допущення рефератів на українській мові. Було то перше гостре поставлення українського питання на російському ґрунті (воно і дало повід всім ворогам українства в Росії вилягти потоки яду і помий на мене як провідника в сій справі), і треба було заразом

З М І С Т

<i>Я. Дашкевич</i> . Михайло Грушевський наприкінці XIX ст.	I
<i>М. Капраль</i> . Від упорядника	XIV
Розділ I. АРХЕОГРАФІЧНІ ПУБЛІКАЦІЇ, ПЕРЕДМОВИ	1
Виймки з жерел до історії України-Руси: до половини XI віку	3
Опись Львівського замку р. 1495	144
Метрика Самбірська. Подробиці з історії відносин релігійних	154
Кілька духовних віршів з Галичини	161
Співаник з початку XVIII в.	175
Описі Ратенського староства з 1500—1512 рр.	259
До історії “руського обряду” в старій Польщі	292
До історії “руського обряду” в давній Польщі	294
До питання про правно-державне становище київських князів XV в.	301
Матеріали до історії козацьких рухів 1590-х рр.	305
Кілька документів з життя Забузької Русі XVI в.	333
Передмова [до т. I “Етнографічного збірника”]	343
Передмова [до т. II “Етнографічного збірника”]	345
[Передмова до т. XIX “Руської історичної бібліотеки”]	347
[Передмова до т. XX “Руської історичної бібліотеки”]	349
Передне слово [до т. XXXI—XXXII “Записок НТШ”]	352
Передне слово [до т. XXXV—XXXVI “Записок НТШ”]	355
Вступне слово редакції [до т. VII “Руської історичної бібліотеки”]	356
Розділ II. АРХЕОЛОГІЧНІ СТУДІЇ	357
Молотівське срібло	359
Молотівське срібло. Археологічна замітка	361
Печатка м[итрополита] Константина з Звенигорода	367
Похоронне поле в с. Чехах (археологічна розвідка)	369
Звенигород Галицький (історично-археологічна розвідка)	389
Печатка з Ступниці під Самбором	414
Розділ III. ІСТОРИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ	417
Гетьман Богданко. Критично-історична розвідка	419
Галицьке боярство XII—XIII в.	435
Анти (“Antai, Antes). Уривок з “Історії України-Руси”	452
Анти. Реферат	465
Хмельницький і Хмельниччина. Історичний ескіз	466
Портрет Хмельницького з вид[ання] 1683 р. (До портрета)	490
Чи було між руськими племенами плем'я хорватів? Реферат	492

Розділ IV. ОГЛЯДИ, РЕЦЕНЗІЙНІ СТАТТІ	493
Нововидані пам'ятки давнього письменства руського	495
Нові розвідки з історії давньої Руси	512
Наукова діяльність Товариства імені Шевченка в р. 1895. Записка для загального збору р. 1896	534
Наукова діяльність Товариства імені Шевченка в 1896 і 1897 рр. Записка для загального збору 1898 р.	542
Наукове Товариство імені Шевченка і його діяльність в 1898 р.	550
Примітки до історії козащини з поводу книжки: Бесіди про часи козацькі на Україні	558
Розділ V. НЕКРОЛОГИ	569
Пантелеймон Куліш [Некрологічна звістка]	571
Петро Лебединцев — Іван Малишевський (Некролог)	572
В.Васілевський (Некролог)	574
Посмертні згадки (А.Скальковський, Е.Кунік, В.Ястребов)	575
Микола Гулак. Посмертні згадки	577
Е.Рудіковський — В.Луцкевич (Некрологічна згадка)	580
КОМЕНТАРІ	582
СПИСОК ЦИТОВАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ	644
ПОКАЖЧИК	654

Грушевський Михайло Сергійович

Твори: У 50 томах

Том 6

Серія "Історичні студії та розвідки (1895–1900)"

Редактор	<i>Л.Веремієнко</i>
Художнє оформлення	<i>С.Іванов</i>
Технічний редактор	<i>С.Довба</i>
Комп'ютерний набір і верстка	<i>Л.Гринчишин</i>
Коректори	<i>Р.Гамада, М.Ломеха, Б.Павлів, О.Тростянчин</i>

Здано на складання 03.06.2004. Підп. до друку 11.11.2004. Формат 70x100¹/₁₆.
Папір офс. Гарн. Academy. Офс. друк. Умовн. друк. арк. 54,82. Умовн. фарбовідб. 55,22.
Обл.-вид. арк. 44,98. Додатк. накл. 2000 прим. Свідоцтво держ. реєстру:
серія ДК № 22. Вид. № 03. Зам. 529-4.

Державне спеціалізоване видавництво "Світ" 79008 м. Львів, вул. Галицька, 21
www.dsv-svit.lviv.ua; e-mail: office@dsv-svit.lviv.ua

Надруковано з готових діапозитивів на ВАТ "Львівська книжкова фабрика "Атлас"
75005 м. Львів, вул. Зелена, 20

Грушевський М.С.

Г 91 Твори: У 50 т. /Редкол.: П.Сохань, Я.Дашкевич, І.Гирич та ін.;
Голов. ред. П.Сохань. — Львів: Світ, 2002 —
Т. 6: Серія "Історичні студії та розвідки (1895–1900)". — 2004. —
696 с.

ISBN 966-603-223-6; 966-603-367-4 (т. 6).

Шостий том зібрання праць М.Грушевського є другим томом серії "Історичні студії та розвідки" і охоплює період 1895–1900 рр. У ньому вміщені публікації документів, джерелознавчі розвідки і передмови, історичні статті та науково-інформаційні матеріали.

Видання розраховане для науковців та всіх, хто цікавиться історією України.

ББК 63.3 (4 УКР)

ISBN 966-603-223-6

ISBN 966-603-367-4 (т. 6)